

Piotr Daszkiewicz

Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN

PatriNat (OFB-Muséum national d'Histoire naturelle-CNRD-IRD), Paryż

ORCID 0000-0002-6631-100X

Życiorys i entomologiczne badania Edwarda Władysława Koziorowicza (1838–1910) – przyczynek do biografii zapomnianego polskiego inżyniera i przyrodnika

Life and Entomological Research of Edward Władysław Koziorowicz (1838–1910) – A Contribution to the Biography of a Forgotten Polish Engineer and Naturalist

The article recalls the figure of Edward Koziorowicz, born in exile in France to a father who was an insurgent in the 1830 uprising. Educated at both the Polish school in Batignolles and the prestigious École des Ponts et Chaussées, he became one of France's most outstanding engineers. He worked in Corsica, Savoy, and Melun. However, his true passion was entomology. He became particularly renowned for his research on beetles with a subterranean lifestyle. A member of the French Entomological Society, he developed new methods for catching insects. Thanks to his research, several new species were described. Koziorowicz also organized research trips and stays in Corsica for other naturalists, including Simon and Marshall. He exchanged specimens with many European entomologists, and several new species were dedicated to him. For his achievements, he received numerous distinctions, including the Legion of Honour.

Keywords: Polish emigration in France, Edward Władysław Koziorowicz, history of entomology, beetle fauna, Corsica, Savoy

Słowa kluczowe: Emigracja polska we Francji, Edward Władysław Koziorowicz, historia entomologii, fauna chrząszczy, Korsyka, Sabaudia

Nazwisko Edwarda Władysława Koziarowicza (1838–1910) stosunkowo często pojawia się we francuskich pismach entomologicznych drugiej połowy XIX w. Od 1868 r. był członkiem Francuskiego Towarzystwa Entomologicznego (Société entomologique de France, SEF). Gdy obowiązki służbowe pozwalały mu na pobyt w Paryżu, osobiście uczestniczył w zebraniach Towarzystwa. Rekomendował do niego nowych członków, np. w 1873 r. Emila Joly, wojskowego z Korsyki, amatorsko zajmującego się prostoskrzydłymi i jętkami. W kolejnych rocznikach figurował na listach SEF jako naczelny inżynier dróg i mostów (najpierw na Korsyce, następnie w Annecy) oraz jako specjalista w tematyce chrząszczy Europy i Basenu Morza Śródziemnego. W pismach SEF jest autorem jedynie dwóch prac. Obie zostały ogłoszone w formie komunikatów, wygłoszonych w czasie posiedzeń Towarzystwa. W obu przypadkach były to komunikaty ważne dla historii XIX-wiecznej entomologii. Koziarowicz opisywał w nich swoje „łowy na chrząszcze” i metody, które opracował, w owych czasach bardzo nowatorskie.

Pierwszy komunikat został wygłoszony na posiedzeniu SEF 25 sierpnia 1875 r. Koziarowicz opisał w nim metodę łapania różnych chrząszczy za pomocą naczynia z serem umieszczonego pod martwymi liśćmi. Ta technika, wówczas jeszcze nieznaną, pozwoliła mu na schwytanie nowego gatunku, opisanego w tym samym roku przez Elzéara Abeille de Perrin (1843–1910). Wymienił także dwa inne gatunki chrząszczy złowione tą samą metodą w górach Korsyki: *Catops coracinus* i *Catops watsoni*¹.

Koziarowicz często dokonywał ważnych dla entomologii odkryć, zbierając owady jedynie we własnym ogrodzie i miejscach, w których pracował jako inżynier, nie biorąc udziału w podróży zoologicznych do tropikalnych krajów, licznych wówczas we Francji. Przez dwa lata pracował wyłącznie w swoim korsykańskim ogrodzie. Zbierał łodygi wysuszonych roślin (słoneczniki, anginki, chryzantemy, gladiole, tulipany, hiacenty). Delikatnie zbierał cebulki, wytrząsając otaczającą je glebę. Następnie rozdzielał grudki, przetrząsając je na siatce o bardzo drobnych oczkach i tworząc bardzo cienką warstwę gleby. Wydmuchiwanie na nią dymu papierosowego sprawiało, że owady szybko się poruszały. Koziarowicz był zdziwiony bogactwem podziemnej entomofauny. Zebrał w ten sposób wiele rzadkich gatunków, niekiedy setki okazów, m. in. *Anommatus dieski*, *Langeldia exigua*, *Adelops corsica*, *Euplectus karsteni*, *Euplectus baudleri*, *Cephennium minimum*, *Eutheia schau-mi*, *Anillo stethus corsicus*, *Mirus permirus*. Aby je oznaczyć, Koziarowicz konsultował okazy z wieloma wybitnymi postaciami XIX-wiecznej zoologii. Włoski specjalista z zakresu błonkówek Carlo Emery (1848–1925) oznaczył wśród zebranych w ogrodzie Koziarowicza okazów cztery gatunki ślepych mrówek *Epitritus argieus* i *Epitritus bauderie*, *Solenopsis orbuta* i *Leptanilla Revelieri*².

Okazy zebrane przez Koziarowicza pozwoliły na opisanie nowych dla nauki gatunków chrząszczy. Oprócz cytowanego wcześniej *Adelops corsicus*, Louis-Félicien-Joseph Saulcy (1832–1912) opisał *Amaurops koziarowiczi*³ i *Mirus permirus*⁴. Jean Sainte-Claire Deville (1870–1926) opisał, już po śmierci polskiego entomologa,

1 E.L. Koziarowicz, *Les procédés employés en Corse pour prendre divers Coléoptères*, „Annales de la Société entomologique de France” 1875, t. 5, s. 181.

2 Idem, *Insectes de Corse*, „Annales de la Société entomologique de France” 1877, t. 7, s. CXLVII–CXLVIII.

3 Aktualna nazwa *Parabathyscia corsica* (Abeille de Perrin, 1875).

4 Aktualna nazwa *Paramirus imirus* (Saulcy, 1877).

*Pselaphus medius*⁵. W jego opracowaniu katalogu chrząszczy Korsyki, *Catalogue critique des coléoptères de la Corse* nazwisko Koziarowicza pojawia się aż 44 razy⁶. *Desbrochers des Loges* na podstawie okazu złowionego przez Koziarowicza w Ajaccio, opisał nowy gatunek *Berosus corsicus*⁷.

Wielu entomologów zawdzięczających okazy chrząszczy Koziarowiczowi i jego łowom, zadedykowało mu nazwy nowych dla nauki gatunków m.in. Jules *Desbrochers des Loges* (1836–1913) nazwał nowe gatunki *Haplocnemus koziarowiczi*⁸, *Dichotrachelus koziarowiczi*, *Hylotrupes koziarowiczi*⁹; Jules Alexandre *Croissandeau* (1842–1895) poświęcił mu *Bythinus koziarowiczi*¹⁰ i *Euconnus koziarowiczi*; szwajcarski entomolog Wilhelm Gustav *Stierlin* (1821–1907) nazwał nowy dla nauki gatunek *Otiorhynchus koziarowiczi*¹¹. Eugène *Simon* (1848–1924) jeden z najwybitniejszych arachnologów, współpracownik polskich przyrodników Antoniego Wagi i Władysława Taczanowskiego, którego Koziarowicz gościł na Korsyce i z którym prowadził wspólne badania terenowe, zadedykował mu gatunek pająka *Dictyna koziarowiczi*. Okazy złowione przez Koziarowicza trafiły do wielu europejskich kolekcji. Posiadał on także własną kolekcję chrząszczy. Dzięki poszukiwaniom *Jana Orousseta*¹² wiemy, że kolekcja ta uległa rozproszeniu i obecnie znajduje się w kilku zbiorach we Francji, głównie państwowych. Okazy te trafiły tam wraz ze zbiorami *Julesa Alexandre’a Croissandau*, ofiarowanymi lub sprzedanymi przez wdowę po nim¹³.

Koziarowicz był także przewodnikiem przyrodników na Korsyce. Opisując *Dictyna koziarowiczi* *Simon* pisał: „z przyjemnością dedykuję ten gatunek mojemu koledze i przyjacielowi, panu Koziarowiczowi, inżynierowi z Ajaccio, który był moim towarzyszem łowów w trakcie mojego pobytu w tej części Korsyki¹⁴”. Wizytę tę wspominał także angielski entomolog *Thomas Ansell Marshall* (1827–1903), również pracujący nad chrząszczami Europy¹⁵. *Orousset* podkreśla zasługi Koziarowicza nie tylko w tworzeniu kolekcji entomologicznych i opisie nowych gatunków, lecz także w odkrywaniu nieznanymi wcześniej miejsc, do dzisiaj stanowiących szczególnie ważne przyrodniczo siedliska¹⁶.

Jego biogramu nie ma jednak ani w *Słowniku biologów polskich*¹⁷, ani we współczesnych francuskich pracach omawiających historię badań entomologicznych¹⁸. Jedyną dotychczas próbę zebrania wiadomości o tym przyrodniku i napisania jego biogramu za-

- 5 Aktualna nazwa *Pselaphostomus medius* (*Sainte-Claire Deville*, 1926), obecnie uznawany za synonim *Pselaphostomus revelieri* (*Reitter*, 1882)
- 6 *J. Sainte-Claire Deville, Catalogue critique des coléoptères de la Corse*, Paris 1914.
- 7 *J. Desbrochers des Loges, Descriptions de Coléoptères nouveaux d'Europe et confins*, „*Abeille: Journal d'entomologie*”, 1869, t. 7 nr 1, s. 97–135.
- 8 Aktualna nazwa *Aplocnemus koziarowiczi* (*Desbrochers des Loges*, 1870).
- 9 Obecnie nazwa ta uznawana jest za synonim *Hylotrupes bajulus* (*Linnaeus*, 1758).
- 10 Aktualna nazwa to *Tychobythinus koziarowiczi* (*Croissandeau*, 1891).
- 11 Obecnie nazwa ta uznawana jest za synonim *Otiorhynchus intrusus* *Reiche*, 1862.
- 12 *J. Orousset, Petite notice sur les pionniers de la chasse aux Coléoptères hypogés dans l'île de Corse*, „*L'Entomologiste*” 2001, t. 47, nr 4, s. 209–221.
- 13 *Ibidem*.
- 14 *E. Simon, Aranéides nouveaux ou peu connus du midi de l'Europe*, „*Mémoires de la Société Royale des Sciences de Liège*” seria 2, 1873, t. 5 (8), s. 147.
- 15 *T.A. Marshall, Note on Some Corsican Insects*, „*The Entomologists Monthly Magazine*” 1871, t. 7, s. 225–228.
- 16 *J. Orousset, Petite notice sur les pionniers*, s. 209–221.
- 17 *Słownik biologów polskich*, red. S. Feliksiak, Warszawa 1987.
- 18 *Patrz np. Y. Cambefort, Des coléoptères, des collections des hommes*, Paris 2006; *J. D'Aguilar, Histoire de l'entomologie*, Paris 2006.

wdzięczamy Oroussetowi¹⁹, wybitnemu entomologowi, podobnie jak Koziarowicz badającemu faunę podziemnych chrząszczy. Pracował on również nad okazami zebranymi przez polskiego entomologa. Świadczy to także o znaczeniu jego zbiorów dla współczesnej zoologii. Orousset zadedykował Koziarowiczowi nowo odkryte dla nauki gatunki chrząszczy: *Cephennium koziarowiczii*²⁰ i *Mesotyphlus koziarowiczii*²¹. Zbierając informacje na temat tego entomologa, podkreślał, że literatura entomologiczna nie zawiera żadnej informacji biograficznej o nim. Wiadomo było jedynie, że był on inżynierem mostów i dróg. Jedyną fotografią, jaką udało się Oroussetowi odnaleźć, było zbiorowe zdjęcie z 1880 r. Przedstawiało zespół inżynierów kierujących przebiegiem tunelu Aspretto dla potrzeb otwarcia pierwszej linii kolejowej na Korsyce. Po zakończeniu tego projektu Koziarowicz opuścił Korsykę, aby objąć funkcję naczelnego inżyniera w Annency.

Orousset nie miał dostępu do dokumentów rodziny Koziarowiczów przechowywanych w Bibliotece Polskiej w Paryżu. Archiwum to zostało przekazane w 1988 r. Towarzystwu Historyczno-Literackiemu przez Frédérique Koziarowicz, wnuczkę Władysława Edwarda Koziarowicza i córkę Alfreda André Koziarowicza (1864–1940). Fakt przekazania dokumentów Bibliotece Polskiej w Paryżu świadczy o przywiązaniu rodziny Koziarowiczów do Polski, ponad 150 lat od emigracji urodzonego w Warszawie Edwarda Ignacego Koziarowicza (1811–1880), oficera powstania listopadowego i uczestnika Wielkiej Emigracji. Dokumenty z rodzinnego archiwum pozwalają na uzyskanie wielu informacji na temat życia Edwarda Władysława Koziarowicza²². Należy jednak zauważyć, że archiwum jest bardzo niekompletne i nie zachowała się w nim np. korespondencja naukowa. W archiwum znajduje się jedynie list zawiadamiający o przyjęciu do Francuskiego Towarzystwa Entomologicznego²³, pergaminowy dyplom członkostwa w Towarzystwie (Ryc. 1) oraz jego regulamin. Dzięki tym dokumentom wiemy, że został on przyjęty do Towarzystwa na posiedzeniu 22 stycznia 1868 r. z rekomendacji wybitnego entomologa Augusta Chevrolata (1788–1884). Pozytywny raport wniosku Chevrolata opracowali Auguste Sallé (1820–1896), entomolog, malakolog i podróżnik oraz Gabrielle Tappes (1815–1885), urzędnik banku kolejowego, entomolog amator, uznany znawca stonkowatych.

Władysław (w dokumencie Vladislas Edouard) Koziarowicz, według odpisu oficjalnego aktu²⁴, urodził się 28 marca 1838 r. w Laval w zachodniej Francji (departament Mayenne). Jako rodziców odnotowano urodzonego w Warszawie Edouarda Koziarowicza, „polskiego uchodźcę” i jego małżonkę, Claire Lemaitre, urodzoną w Laval 27 października 1812 r. Odnotowano także, że rodzice zawarli ślub w 1837 roku. Nazajutrz po urodzeniu, 29 marca 1838 r., Władysław został ochrzczony w parafii Świętej Trójcy w Laval²⁵.

19 J. Orousset, *Petite notice sur les pionniers*, s. 209–221.

20 Idem, *Coléoptères hypogés de Corse. XXXVI. Le genre Cephennium Mueller & Kunze. (Coleoptera, Scydmaenidae)*, „Nouvelle Revue d'Entomologie” 2005, t. 22, nr 4, s. 295–304.

21 Idem, *Coléoptères hypogés de Corse. XLIX. Le genre Mesotyphlus Coiffait, 1957 (Coleoptera, Staphylinidae, Leptotyphlinae)*, „Bulletin de la Société entomologique de France” 2016, t. 121, nr 1, s. 7–28.

22 Biblioteka Polska w Paryżu [BPP], 2245 Pol. 1861–1910, Papiery Władysława Edwarda Koziarowicza (1838–1910).

23 BPP, 2247 Franc. 1868, Dyplom członkowski Władysława Edwarda Koziarowicza w Société Entomologique de France.

24 BPP, 2245 Pol. 1861–1910, Uwierzytelniony odpis świadectwa urodzenia z 28.03.1838 r., Laval.

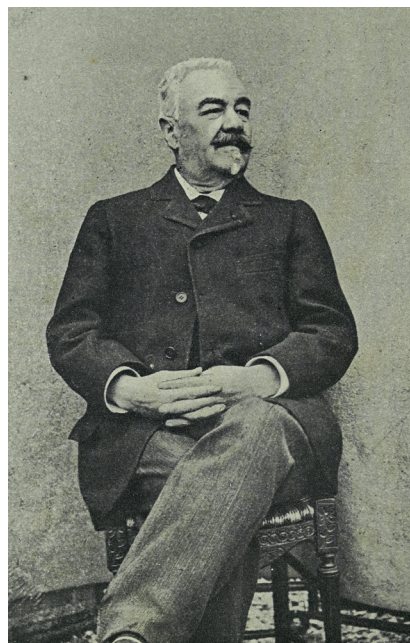
25 BPP, 2245 Pol. 1861–1910, Odpis aktu chrztu 29.03.1838 r. w kościele katedralnym pw. Trójcy św. w Laval, 1861 r., k. 2.

Ryc. 1. Dyplom członkowski Władysława Edwarda Koziorowicza w Société Entomologique de France (źródło: BPP, 2247 Franc. 1868)

Niezależnie od francuskich szkół (Lycée Bonaparte) ukończył Szkołę Polską w Batignolles²⁶ (Szkoła Narodowa dla Dzieci Wychodźców Polskich). Przez długie lata był przewodniczącym Towarzystwa Byłych Uczniów (Association des Anciens Elèves). W latach 1855–1859 studiował w Cesarskiej Szkole Politechnicznej (École Impériale Polytechnique) w Paryżu²⁷. Było to dużym osiągnięciem: szkoła była bardzo elitarna i trudno było się do niej dostać. Koziorowicz, wraz z Ludwikiem Migurskim, był pierwszym polskim absolwentem Szkoły w Batignolle, któremu się to udało²⁸.

Dokumenty przechowywane w Bibliotece Polskiej w Paryżu pokazują historię błyskotliwej kariery Koziorowicza jako inżyniera (1 października 1887 r. – uczeń w szkole Mostów i Dróg; 27 kwietnia 1874 r. – inżynier trzeciej klasy; 23 sierpnia 1865 r. – inżynier drugiej klasy; 20 kwietnia 1874 r. – inżynier pierwszej klasy; 3 kwietnia 1875 r. – kawaler Legii Honorowej; 6 stycznia 1876 r. – oficer Akademii; 18 kwietnia

Ryc. 2. Portret Koziorowicza z 1909 r. (źródło: BPP, 2245 Pol. 1861–1910; w zbiorach BPP nie ma wcześniejszych zdjęć Koziorowicza)

26 I. Pugacewicz, *Francuskie „grandes écoles” i batigniolczycy. O wybranych karierach inżynieryjno-technicznych i naukowych drugiego pokolenia Wielkiej Emigracji*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 2019, T. 64, z. 4, s. 43–60.

27 BPP, 2245 Pol. 1861–1910, École Impériale Polytechnique w Paryżu, Świadectwa i potwierdzenia złożonych egzaminów, 1855–1859 (9), k. 3–15.

28 I. Pugacewicz, *Francuskie „grandes écoles”*, s. 43–60.

Ryc. 3. Jedno z ostatnich zdjęć Koziorowicza (1910 r.?)
(źródło: BPP 2245 Pol. 1861–1910)

1880 r. – inżynier II do stanowiska naczelnego inżyniera; 5 czerwca 1888 r. – naczelnny inżynier drugiej klasy; 17 stycznia 1883 r. – oficer państwowej oświaty; 1 czerwca 1888 r. – naczelnny inżynier pierwszej klasy²⁹) kolejno na Korsyce, w Annecy, Tournon i Melun. Przez lata był związany z jedną z najważniejszych wyższych szkół inżynierskich, Szkołą Budowy Mostów i Dróg (Ecole des Ponts et Chaussées), gdzie był studentem, absolwentem (w 1860 r.), profesorem i inspektorem generalnym³⁰. Doceniano jego zasługi. Za zbudowanie wieży obserwacyjnej w Lavezzi (Korsyka) przyznano mu złoty medal robót publicznych, a za całokształt prac Legię Honorową. Historia zapamiętała go także jako pomysłodawcę i realizatora linii parowych tramwajów łączącej m.in. Verneuil-Etang z Melun. Linia ta funkcjonowała w la-

tach 1901–1950³¹. Po dzień dzisiejszy podziwiać można we Francji liczne jego konstrukcje, np. betonowy most nad rzeką Fier w Górnej Sabaudii³². Koziorowicz interesował się także botaniką, brał nawet udział w odbywającym się na Korsyce w 1877 r. zjeździe Francuskiego Towarzystwa Botanicznego (Société Botanique de France). Jako członek Francuskiego Towarzystwa Archeologicznego (Société française d'Archéologie) przejawiał również zainteresowanie archeologią³³. Koziorowicz cieszył się dużym zaufaniem władz, to jemu powierzono w 1874 r. komisyjne badanie obecności filoksery wińca, zagrożenia dla winnic na Korsyce. W 1886 r. kierował francuską delegacją w negocjacjach ze Szwajcarią w sprawie żeglugi po Jeziorze Annecy³⁴. W 1867 r. był w delegacji departamentu Korsyki na Wystawie Powszechnej³⁵. Już na emeryturze, w 1905 r., Koziorowicz był mediatorem w konflikcie dotyczącym budowy transindochińskiej linii kolejowej, wieloletnim sporze pomiędzy kolonialną administracją Indochin a przedsiębiorstwami odpowiedzialnymi za jej konstrukcję³⁶. Pomimo uznania ze strony władz, miejsca urodzenia i obywatelstwa, Koziorowiczowi wypominano jego polskość, pisząc o nim np. „Polak Koziorowicz” w prasowej

29 BPP, 2245 Pol. 1861–1910, Przebieg kariery zawodowej, Annecy, 17.06.1889 r., k. 24.

30 Na stronach internetowych Szkoły zamieszczona jest informacja o studiach Koziorowicza: *Koziorowicz, Vladislav Edouard (1838-1...)*, heritage.ecoledesponts.fr/enpc/fr/content/trouver-un-ingenieur-des-ponts-la-liste-des-ingenieurs-koziorowicz-vladislav-edouard [dostęp 3.11.2025].

31 R.C. Plancke, *Le chemin de fer en Seine-et-Marne. 2 Tacots, tramways et tortillards*, Dammarie-les-Lys 1991.

32 Zob. zdjęcie mostu w Gallica: *Pont en béton de ciment sur le Fier*, gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b1_04816985.r=Koziorowicz?rk= 21459;2 [dostęp 3.11.2025].

33 BPP, 2245 Pol. 1861–1910, Société française d'Archéologie, Pismo o przyjęciu na członka Towarzystwa, 1867 r., k. 22–23.

34 Komunikat opublikowany anonimowo przez pismo „Le Rappel” 16.08.1886.

35 „Le Moniteur de l'Exposition Universelle de 1867” nr 12, s. 6.

36 *Nouvelles maritimes*, „L'Avenir du Tonkin” 31.03.1905.

relacji konfliktu pomiędzy administracją a robotnikami drogowymi w 1893 r.³⁷ Dokumenty z archiwum potwierdzają, iż Koziorowicz miał dwójkę dzieci, syna urodzonego 16 czerwca 1864 r. (w późniejszym okresie wysokiej rangi urzędnika francuskiej administracji) i córkę urodzoną 24 czerwca 1869 r.

W 1903 r. Władysław Koziorowicz przeszedł na emeryturę³⁸. Zmarł po ciężkiej chorobie, 4 lutego 1910 r.

Koziorowicz został pochowany w rodzinnym grobie na cmentarzu w Batignolles³⁹, oprócz rodziny jego grobem opiekuje się Towarzystwo Opieki nad Polskimi Zabytkami i Grobami Historycznymi we Francji. Na pogrzebie nie zabrakło wystąpień polskich emigrantów i uczniów ze Szkoły w Batignolles, a przemówienie wygłosił Charles Myszkowski (1845–1912), także batignolczyk i wysokiej rangi oficer francuskiej artylerii. Władysław Koziorowicz był wybitnym inżynierem i ważną postacią polskiego środowiska emigracyjnego we Francji. Entomologia była jego życiową pasją. Nie zaniedbywał żadnej okazji, aby łowić chrząszcze. Jako zasłużony członek Francuskiego Towarzystwa Entomologicznego miał wybitne osiągnięcia także i w tej dziedzinie. Jego postać i osiągnięcia niewątpliwie zasługują na przypomnienie.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Biblioteka Polska w Paryżu [BPP]:

- 2245 Pol. 1861–1910, Papiery Władysława Edwarda Koziorowicza (1838–1910): Uwierzytelniony odpis świadectwa urodzenia z 28.03.1838 r., Laval; Odpis aktu chrztu 29.03.1838 r. w kościele katedralnym pw. Trójcy św. w Laval, 1861 r. k. 2; École Imperiale Polytechnique w Paryżu, Świadectwa i potwierdzenia złożonych egzaminów, 1855–1859 (9), k. 3–15; Przebieg kariery zawodowej, Annecy, 17.06.1889 r., k. 24; Société française d'Archéologie, Pismo o przyjęciu na członka Towarzystwa, 1867 r., k. 22–23; Wyciąg z posiedzenia Conseil général du Ponts et Chaussées w Paryżu z informacją o przejściu Edwarda Koziorowicza na emeryturę, 2.04.1903 r., k. 27–28;
- 2247 Franc. 1868, Dyplom członkowski Władysława Edwarda Koziorowicza w Société Entomologique de France.

Źródła drukowane

Bon Debarras „Le Briard: journal républicain, organe des intérêts de la Brie” 9.05.1893.
 „Le Moniteur de l'Exposition Universelle de 1867” nr 12, s. 6.
Nouvelles maritimes, „L'Avenir du Tonkin” 31.03.1905.

37 *Bon Debarras* „Le Briard: journal républicain, organe des intérêts de la Brie” 9.05.1893.

38 BPP, 2245 Pol. 1861–1910, Wyciąg z posiedzenia Conseil général du Ponts et Chaussées w Paryżu z informacją o przejściu Edwarda Koziorowicza na emeryturę 2.04.1903 r., k. 27–28.

39 KOZIOROWICZ *Władysław Edward (1838–1910)*, www.tombeauxpolonais.eu/content/koziorowicz-w%C5%82adys%C5%82aw-edward-1838-1910 [dostęp 3.11.2025].

Literatura przedmiotu

- D'Aguilar J., *Histoire de l'entomologie*, Paris 2006.
- Cambefort Y., *Des coléoptères, des collections des hommes*, Paris 2006.
- Desbrochers des Loges J., *Descriptions de Coléoptères nouveaux d'Europe et confins*
„Abeille: Journal d'entomologie” 1869, t. 7 nr 1, s. 97–135.
- Koziorowicz E.L., *Insectes de Corse*, „Annales de la Société entomologique de France”
1877, t. 7, s. CXLVII–CXLVIII.
- Koziorowicz E.L. *Les procédés employés en Corse pour prendre divers Coléoptères*, „An-
nales de la Société entomologique de France” 1875, t. 5, s. 181.
- Marshall T.A., *Note on Some Corsican Insects*, „The Entomologists Monthly Magazine”
1871, t. 7, s. 225–228.
- Orousset J., *Petite notice sur les pionniers de la chasse aux Coléoptères hypogés dans l'île
de Corse*, „L'Entomologiste” 2001, t. 47, nr 4, s. 209–221.
- Orousset J., *Coléoptères hypogés de Corse. XXXVI. Le genre Cephennium Mueller & Kunze.
(Coleoptera, Scydmaenidae)*, „Nouvelle Revue d'Entomologie ” 2005, t. 22, nr 4,
s. 295–304.
- Orousset J. *Coléoptères hypogés de Corse. XLIX. Le genre Mesotyphlus Coiffait, 1957
(Coleoptera, Staphylinidae, Leptotyphlinae)*, „Bulletin de la Société entomologique de
France” 2016, t. 121, nr 1, s. 7–28.
- Plancke R.C., *Le chemin de fer en Seine-et-Marne. 2 Tacots, tramways et tortillards*, Dam-
marie-les-Lys 1991.
- Pugacewicz I., *Francuskie „grandes écoles” i batigniolczycy. O wybranych karierach inży-
nieryjno-technicznych i naukowych drugiego pokolenia Wielkiej Emigracji*. „Kwartal-
nik Historii Nauki i Techniki” 2019, t. 64, z. 4, s. 43–60, DOI 10.4467/0023589xkhnt.
19.030.11038.
- Sainte-Claire Deville J., *Catalogue critique des coléoptères de la Corse*, Paris 1914.
- Simon E., *Aranéides nouveaux ou peu connus du midi de l'Europe*, „Mémoires de la Soci-
été Royale „des Sciences de Liège” seria 2, 1873, t. 5 (8), s. 1–174.
- Słownik biologów polskich*, red. S. Feliksiak, Warszawa 1987.

Strony internetowe

- KOZIOROWICZ Władysław Edward (1838-1910), [www.tombeauxpolonais.eu/content/ko-
ziorowicz-w%C5%82adys%C5%82aw-edward-1838-1910](http://www.tombeauxpolonais.eu/content/ko-ziorowicz-w%C5%82adys%C5%82aw-edward-1838-1910) [dostęp 3.11.2025].
- Koziorowicz, Vladislav Edouard (1838-1...), [heritage.ecoledesponts.fr/enpc/fr/content/
trouver-un-ingenieur-des-ponts-la-liste-des-ingenieurs-koziorowicz-vladislav-edouard](http://heritage.ecoledesponts.fr/enpc/fr/content/trouver-un-ingenieur-des-ponts-la-liste-des-ingenieurs-koziorowicz-vladislav-edouard)
[dostęp 3.11.2025].
- Pont en béton de ciment sur le Fier*, [gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b104816985.r=Kozioro-
wicz?rk=21459;2](http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b104816985.r=Koziorowicz?rk=21459;2) [dostęp 3.11.2025].

Podziękowania

Autor pragnie podziękować dyrekcji i pracownikom Instytutu Biblioteka Polska w Paryżu za pomoc w odnalezieniu i interpretacji dokumentów z Archiwum Koziorowiczów.

dr hab. **Piotr Daszkiewicz**, prof. PAN, przyrodnik i historyk nauki, doktor nauk biologicznych, doktor habilitowany nauk humanistycznych, profesor w Instytucie Historii Nauki PAN w Warszawie i pracownik Office français de la biodiversité, wieloletni pracownik Narodowego Muzeum Historii Naturalnej w Paryżu i współpracownik paryskiej „Kultury” i Instytutu Literackiego w Maisons-Laffitte; interesuje się historią nauk przyrodniczych, historią poznawania Puszczy Białowieskiej i badań nad żubrem, historią kolekcji i muzeografii przyrodniczej oraz historią polsko-francuskiej współpracy naukowej.

e-mail: piotrdas@yahoo.fr

Data zgłoszenia artykułu: 24 czerwca 2025

Data przyjęcia do druku: 3 listopada 2025